

SKOLBIBLIOTEKSVERKSAMHET

Skolan i informationssamhället – situationen idag och imorgon

All kommunikation börjar på skötbordet. Via BVC kan folkbiblioteket uppmärksamma föräldrarna på hur viktig den språkliga kontakten är. Folkbiblioteket kan också arbeta tillsammans med förskolan för att stödja barnens språkutveckling. När barnen börjar skolan öppnas en ny värld.

Att tidigt i livet få vara med om en läsupplevelse genom att lyssna på en intresserad lärare eller bibliotekarie som läser högt för klassen kan i sin enkelhet ha stor betydelse för många elever. Är bokvalet det rätta kan det väcka en lust att vilja uppleva känslan om igen. Särskilt betydelsefullt kan det vara för de elever som inte har någon lästradition med sig hemifrån. I bästa fall vill barnen inte vänta till nästa högläsningstillfälle utan frågar otåligt efter boken i skolbiblioteket. Ytterligare bra sätt att stimulera elever till bokläsning i skolan är besök av levande författare som inspirerat berättar om sina liv och sina böcker.

Att skapa läslust och läsvana är skolbibliotekspersonalens viktigaste uppgifter. Alla skolbibliotekarier vet att de har det roligaste arbetet i skolan. Många behöver dock stärkas i att det är betydelsefullt också och tydliggöra för skolledningen vikten av att frigöra resurser som möjliggör god kvalitet på verksamheten. Det är skolledningens uppgift att driva biblioteksuppdraget men skolbibliotekarien skapar själv bilden av biblioteket. Att utgå från verkligheten och vägleda barn in i litteraturläsning är idag en stor utmaning med alla konkurrerande verksamheter runt omkring. Via högläsning och intresseväckande boksamtal kan barnen både känna igen sig själva och öka sin förståelse för andra människor. Förutom att språket utvecklas ger de inre bilderna fantasin och empatin god näring. Via läsning banas väg för kunskaper om livet.

Skolan har fler demokratiuppdrag, nämligen att eleverna bland mycket annat ska lära sig att förvärva kunskap om mediehantering och kunna hantera massmediala budskap på ett bra sätt. Här kan skolbiblioteket också hjälpa till. Arbetet i skolbiblioteket står nämligen på två parallella ben. Förutom läsutveckling handlar uppdraget om informationssökning som förutsätter läskunnighet. Många skolbibliotekarier i kommunerna är livligt engagerade i dessa frågor och driver på utvecklingen så mycket de kan genom livaktiga diskussioner i olika nätverk och bloggar. Det arbetas även på många håll med att ta fram praktiska sökskolor och handböcker med användbara metoder för informationssökning.

Skolbiblioteken ser dock olika ut i kommunerna. De används ibland på ett planlöst sätt och i många fall handlar det enbart om att låna böcker. Det kan ta lång tid för elever att lära sig hur man effektivt använder bibliotekets resurser i skolarbetet. Det saknas ofta en tydlig bibliotekspedagogik, en insikt om vad vi ska ha skolbiblioteket till och som leder till handling. Skolbiblioteket är fortfarande lite vid sidan av undervisningen i skolan. Många lärare står osäkra mittemellan eleverna och biblioteket trots att vi har samma mål. Det behövs på många håll en dokumenterad plan för hur biblioteksverksamheten ska utvecklas med målsättning och arbetsgång som sen kan utvärderas.

I OECD's PISA-undersökning från år 2000 märks enligt skolverket, särskilt när det gäller resultatet av läsförståelseprovet, vilken avgörande betydelse förmågan att läsa och förstå olika texter har i skolarbetet. Nyligen kom en rapport från Lärarnas riksförbund angående svenska elevers bristande läsförmåga och förståelse. Pojkarna mest, men även flickorna sackar efter. Glädjande nog presenterade skolministern på Bok- och biblioteksmässan i höstas en ekonomisk satsning för att försöka avhjälpa dessa brister.

Målet med all utbildning är att lära sig att förstå saker. När vi förstår ser vi mönster! Med hjälp av olika nycklar förstår vi och får ökad förmåga att se sammanhang.

Informationsmängden ökar ständigt och det blir allt svårare att urskilja kvaliteten. Det finns ingen given ingång till informationssökning och källkritik. Hur kan då vi skolbibliotekarier hjälpa barnen att bli duktiga i detta?

Begreppet informationskompetens innefattar både sök teknik, alltså vissa verktyg, och konsten att överblicka, värdera och bearbeta den information man hittar. Men informationsteknik är inte i första hand ett tekniskt problem. Det är en process och det är tänkandet som är problemet. Hur kan det vara så? Jo! Sökprocessen är mycket svårare än sökverktygen. Det handlar mer om kreativitet än att kunna behärska olika tekniker. Dessutom är synen på syftet med informationssökning avgörande för om det ska bli en inlärningsprocess eller inte. Det yttersta syftet är att eleverna själva ska bli medvetna om hur man skaffar sig kunskap. Eleverna ska veta varför de kan ha nytta av biblioteket.

Skolbiblioteken behöver ha kontakt och samarbeta med lärarutbildningen för att de blivande lärarna ska få erfarenhet av att använda skolbibliotek i undervisningen enligt läroplanens intentioner. Ett skolbibliotek är inte ett litet folkbibliotek. Uppdraget är ett annat.

Skolbiblioteksverksamhet är ett pedagogiskt arbetssätt. Att berätta om böcker och låna ut dem finns med i verksamheten hela tiden i skolbiblioteken. Men vi ska även utbilda elever i hur man hittar information och gör den till kunskap alltefter ålder och mognad. Det är ett nytt sätt för elever att arbeta, inte minst att lära sig hantera elektronisk information. Läs- och språkutvecklingen är dock alltid grunden. Kan man inte läsa ordentligt kan man heller inte söka information. En del elever föredrar att sitta framför datorn jämfört med att arbeta med tryckta böcker. Vi måste hjälpa dem med att förstå att man måste läsa lite själv också och formulera något på egen hand för att det ska bli meningsfullt. Att läsa och skriva är två sidor av samma mynt. Många elever kommer till biblioteket med inställningen att de ska finna fakta och att det endast finns ett svar. De klickar, klipper och klistrar! Det blir de inte informationskompetenta på och skaffar sig inte några nya kunskaper. Vi sviker eleverna om vi inte ger dem större utmaningar än så. Men så ser verkligheten ut ibland.

Vi behöver med hjälp av olika metoder hitta ett framgångsrikt arbetssätt. Elevers förmåga att tillämpa ett eget undersökande och aktivt sätt att arbeta skiljer sig från varandra. De flesta grundskoleelever kan inte själva ta ansvar för sitt lärande. För att eleverna ska upptäcka världen behövs ett starkt stöd från engagerade lärare och bibliotekarier. Att barnen kan chatta, surfa och mejla betyder inte att de behärskar webbsökning. De söker ofta på måfå, har svårt att värdera källor och är mer inriktade på formen än innehållet. De skyller på tekniken när de inte hittar vad de söker. Vi behöver hjälpa dem med att förstå att tekniken är ett hjälpmedel, inte ett mål i sig. Tre fjärdedelar av tiden i skolbiblioteket används ibland till att söka och samla in information. En större del av tiden borde istället användas till att jämföra och göra urval. Elever behöver systematiskt tränas och stärkas i sin förmåga att sortera och analysera information. Tänka efter och ta ställning helt enkelt.

Vi borde börja med de yngsta barnen och ge dem en konsekvent träning redan från årskurs 1 på lågstadiet och fortlöpande, både i informationssökning och källkritik. Man kan eventuellt schemalägga den här undervisningen. Parallellt med detta erbjuder vi bokutlåning, lästräning och lässtimulans i form av bokprat för barnen i bibliotek eller klassrum i samarbete med lärarna. Den verksamheten brukar inte vålla några problem men lärare vet inte alltid vilka ytterligare resurser som finns att tillgå i ett skolbibliotek idag. Bibliotekarien bör informera och visa hur de bäst kan användas.

För att på ett meningsfullt sätt bidra till elevernas lärande måste skolbiblioteket användas som ett redskap i undervisningen. Bibliotekets roll som kreativ läs- och skrivmiljö kommer då bäst till sin rätt. Den integrationen kräver ett djupare samarbete mellan lärare och bibliotekarie. Vi bör komplettera varandra men är ibland rädda för att trampa in på varandras områden.

Bibliotekarien har inte alltid helhetskunskap om vad arbetet går ut på eller vilka lärarens intentioner är. Framförhållning och planering tillsammans ger goda resultat. I större skolor är det förmodligen en god idé att satsa på att bibliotekarien vidareutbildar lärarna, som sedan får ta ansvar för att eleverna lär sig hur man gör när man söker information.

På gymnasiet där eleverna är äldre fungerar det bättre när det gäller deras förmåga att avgränsa sina ämnen utifrån en bred sökstrategi, formulera frågor, analysera underlag och reflektera kritiskt kring detta. Är elever förberedda på syftet med sitt arbete och har lite förkunskaper om helheten, samt vilka förväntningar som ställs på dem, blir det ofta mycket bra. Här är bibliotekariens uppgift att tillsammans med läraren skapa balans mellan styrning och frihet. Det viktigaste är att elever lär sig hur man lär sig. Om det övergripande målet är ett livslångt lärande så är det korta målet ett gott biblioteksklimat som kan ge näring åt elevernas läslust, nyfikenhet och kreativitet. Skolbiblioteken måste erbjuda kvalitet, mångfald och lust att lära. Om inte eleverna känner det kommer de att välja att lära sig saker på andra ställen än i skolan!

Eva Fredrikzon
Enskilda Gymnasiets bibliotek
Maj 2006